

Мобілізація та мобілізаційна підготовка в Україні після 18 травня 2024 року

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-ІХ, що набув чинності з 18 травня 2024 року, викликав значний суспільний резонанс усередині країни та за її межами (серед українців, що опинилися за межами країни у зв'язку з воєнними діями).

Основну суспільну увагу викликають новації у правилах мобілізаційної підготовки та мобілізації, які, так би сказати, «підсилюють» регулятивну та дискретну функцію держави в період дії воєнного стану.

Завданням цього видання є надання реальної інформації щодо:

- загальних питань мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- визначення кола нормативних актів, які регулюють відносини в цій сфері;
- характеристики юридичного статусу суб'єктів цих правовідносин;
- визначення юридичної відповідальності за порушення законодавства в цій сфері;
- особливості правозастосування в умовах воєнного стану.

Цей збірник не надає оцінку справедливості або ні нового законодавства, не є юридичною консультацією щодо можливості уникнення заходів мобілізації, інших емоційних оцінок у вказаній суспільно-політичній сфері. Інформація подається виходячи із наявного правового регулювання, з урахуванням поточної воєнно-політичної ситуації в країні, кола прав та обов'язків держави, громадян у умовах дії воєнного стану в країні.

Це видання буде в нагоді здобувачам юридичної освіти та їх викладачам, практикуючим правникам, посадовцям органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, громадських формувань, службовцям правоохоронних органів, органів правосуддя, військовослужбовцям, військовозобов'язаним громадянам, іншим зацікавленим особам.

МОБІЛІЗАЦІЯ ТА МОБІЛІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА В УКРАЇНІ після 18 травня 2024 року

- ЗАГАЛЬНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ**
- ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН**
- ОСНОВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ**
- ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА**
- ОСОБЛИВОСТІ ПРАВЗАСТОСУВАННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Укладачі:

Алієв Р. В., Вітвіцький С. С., Гудима В. В., Джус О. А., Дрозд О. Ю., Журавльов Д. В., Козяр Р. Я., Копотун І. М., Корецька В. В., Корецький О. П., Коропатнік І. М., Кошиков Д. О., Крамар О. М., Курилюк Ю. Б., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Петков В. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Соболь Є. Ю., Хмиз М. В., Чубенко А. Г., Шамрай Б. М., Яромій І. В.

М 74 **Мобілізація та мобілізаційна підготовка в Україні після 18 травня 2024 року: загальне правове регулювання; юридичний статус суб'єктів правовідносин; основні організаційні питання; юридична відповідальність за порушення законодавства; особливості правозастосування у період воєнного стану.** — Київ. ВД «Професіонал», 2024. — 468 с.

ISBN 978-611-01-3208-4

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-ІХ, що набув чинності з 18 травня 2024 року, викликав значний суспільний резонанс усередині країни та за її межами (серед українців, що опинилися за межами країни у зв'язку з воєнними діями).

Основну суспільну увагу викликають новації у правилах мобілізаційної підготовки та мобілізації, які, так би сказати, «підсилюють» регулятивну та дискретну функцію держави в період дії воєнного стану.

Завданням цього видання є надання реальної інформації щодо:

- загальних питань мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- визначення кола нормативних актів, які регулюють відносини в цій сфері;
- характеристики юридичного статусу суб'єктів цих правовідносин;
- визначення юридичної відповідальності за порушення законодавства в цій сфері;
- особливості правозастосування в умовах воєнного стану.

Цей збірник не надає оцінку справедливості або ні нового законодавства, не є юридичною консультацією щодо можливості уникнення заходів мобілізації, інших емоційних оцінок у вказаній суспільно-політичній сфері. Інформація подається виходячи із наявного правового регулювання, з урахуванням поточної воєнно-політичної ситуації в країні, кола прав та обов'язків держави, громадян у умовах дії воєнного стану в країні.

Це видання буде в нагоді здобувачам юридичної освіти та їх викладачам, практикуючим правникам, посадовцям органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, громадських формувань, службовцям правоохоронних органів, органів правосуддя, військовослужбовцям, військовозобов'язаним громадянам, іншим зацікавленим особам.

ВСТУП

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-ІХ, що набув чинності з 18 травня 2024 року, викликав значний суспільний резонанс усередині країни та за її межами (серед українців, що опинилися за межами країни у зв'язку з воєнними діями).

Основну суспільну увагу викликають новації у правилах мобілізаційної підготовки та мобілізації, які, так би сказати, «підсилюють» регулятивну та дискретну функцію держави в період дії воєнного стану.

Завданням цього видання є **надання реальної інформації** щодо загальних питань мобілізаційної підготовки та мобілізації;

визначення кола нормативних актів, які регулюють відносини в цій сфері;

характеристики юридичного статусу суб'єктів цих правовідносин; визначення юридичної відповідальності за порушення законодавства в цій сфері;

особливості правозастосування в умовах воєнного стану.

Цей збірник не надає оцінку справедливості або ні нового законодавства, не є юридичною консультацією щодо можливості уникнення заходів мобілізації, інших емоційних оцінок у вказаній суспільно-політичній сфері. Інформація подається виходячи із наявного правового регулювання, з урахуванням поточної воєнно-політичної ситуації в країні, кола прав та обов'язків держави, громадян у умовах дії воєнного стану в країні.

Це видання буде в нагоді здобувачам юридичної освіти та їх викладачам, практикуючим правникам, посадовцям органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, громадських формувань, службовцям правоохоронних органів, органів правосуддя, військовослужбовцям, військовозобов'язаним громадянам, іншим зацікавленим особам.

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

За приписами ст. 2 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» **правовою основою мобілізаційної підготовки та мобілізації** є Конституція України, Закон України «Про оборону України», Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та інші закони України, а також видані відповідно до них нормативно-правові акти.

У відповідності до приписів ст. 3 вищевказаного Закону мобілізаційна підготовка та мобілізація є **складовими частинами комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави, за винятком цільової мобілізації**.

При цьому мобілізаційна підготовка та мобілізація здійснюються на **основі таких принципів**:

- централізоване керівництво;
- завчасність;
- плановість;
- комплексність і погодженість;
- персональна відповідальність за виконання заходів щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації;
- додержання прав підприємств, установ і організацій та громадян;
- гарантована достатність;
- наукова обґрунтованість;
- фінансова забезпеченість.

Зміст мобілізаційної підготовки становить:

правове регулювання у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації;

наукове і методичне забезпечення мобілізаційної підготовки та мобілізації;

визначення умов діяльності та підготовка органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій до роботи в умовах особливого періоду;

розроблення мобілізаційних планів, довготермінових і річних програм мобілізаційної підготовки;

підготовка Збройних Сил України, інших військових формувань до проведення мобілізації;

підготовка національної економіки та її галузей до переведення і функціонування в умовах особливого періоду;

підготовка єдиної державної системи цивільного захисту до функціонування в умовах особливого періоду;

створення, розвиток та утримання мобілізаційних потужностей для задоволення потреб держави в особливий період;

утворення і підготовка до розгортання спеціальних формувань;

створення мобілізаційного резерву;

створення та утримання страхового фонду проектної, конструкторської і технологічної документації на продукцію мобілізаційного та оборонного призначення;

підготовка й утримання в належному стані техніки та об'єктів, призначених для передачі в разі мобілізації Збройним Силам України, іншим військовим формуванням;

забезпечення готовності системи управління державою до функціонування в особливий період;

планування і підготовка до нормованого (у разі необхідності) забезпечення населення продовольчими та непродовольчими товарами, медичним обслуговуванням, послугами зв'язку, транспорту, комунальними та побутовими послугами;

військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів;

підготовка та накопичення військово-навчених людських ресурсів призовників, військовозобов'язаних та резервістів для комплектування посад, передбачених штатами воєнного часу;

бронювання військовозобов'язаних за органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями на період мобілізації та на воєнний час;

підготовка керівного складу органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, єдиної державної системи цивільного захисту, підприємств, установ і організацій до дій у разі мобілізації;

підвищення кваліфікації з питань мобілізаційної підготовки та мобілізації керівників органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і

організацій, працівників відповідних мобілізаційних підрозділів і працівників з питань мобілізаційної роботи;

проведення військово-економічних мобілізаційних навчань і тренувань;

перевірка та оцінка стану мобілізаційної готовності національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також адміністративно-територіальних одиниць України;

міжнародне співробітництво у сфері мобілізаційної підготовки;

підготовка фінансової системи держави до функціонування в умовах особливого періоду;

розробка і підготовка до запровадження стандартів особливого періоду;

планування і підготовка до технічного прикриття в особливий період об'єктів, споруд та транспортних магістралей оборонного і важливого загальнодержавного значення;

доведення основних показників мобілізаційного плану, укладання договорів (контрактів) на виконання підприємствами, установами і організаціями мобілізаційних завдань (замовлень), поставку матеріально-технічних ресурсів, виконання робіт та надання послуг в особливий період;

підготовка транспортної системи до забезпечення мобілізації;

підготовка до перерозподілу трудових ресурсів в особливий період;

інформаційне забезпечення;

підготовка до переведення редакцій друкованих медіа і телерадіоорганізацій до роботи під час мобілізації та у воєнний час.

Зміст мобілізації становить:

переведення національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також адміністративно-територіальних одиниць України на роботу в умовах особливого періоду;

переведення Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту на організацію і штати воєнного часу.

Організація і порядок проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації визначаються цим Законом, актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Слід також враховувати, що в Україні діє воєнний стан через широкомасштабну воєнну агресію РФ у нашій країні. Таким чином було б доцільно нагадати основні правові дефініції та правові наслідки, які супроводжують дію воєнного стану на території країни.

За загальним визначенням **воєнний стан** — це особливий стан, порядок управління, що запроваджується на всій території держави чи в окремих її місцевостях у разі оголошення війни, збройної агресії або загрози війни, нападу.

При цьому не слід **воєнний стан** плутати зі **станом війни**. Регламентация поняття та статусу «воєнного стану» **визначається національним законодавством** (тобто є єдиним легітимним визначенням та підставою для правозастосування), тоді як «стан війни» **регулюється міжнародним гуманітарним правом** (що не має прямого юридичного впливу на політичну ситуацію в країні в умовах воєнної агресії). Оголошення війни, за великим рахунком, є суто ритуальною дією, відповідно до міжнародного права, відбувається шляхом звернення до власного народу або уряду держави-супротивника, світової спільноти тощо. Проте відсутність оголошення війни з боку агресора (чи придумати для такої агресії іншу красиву назву) аніж не заважає йому вести таку війну та, до слова, одночасно надавати йому відсіч (що власне й спостерігається в Україні). Саме тому для правового регулювання ситуації в умовах агресії РФ в нашій країні значення має саме **введення воєнного стану**, але ніяк не суто **історико-юридичне поняття «оголошення війни»**.

Правове регулювання воєнного стану визначається приписами Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (від 12.05.2015 № 389-VIII) та відповідним Указом Президента України про введення воєнного стану.

Відповідно до чинного Законодавства України, воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення

загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях на розгляд Президентіві України подає Рада національної безпеки і оборони України.

Розглянувши ці пропозиції, Президент України видає указ про введення воєнного стану, його протягом двох днів розглядає та приймає рішення Верховна Рада України, яка з цією метою збирається без скликання.

Затверджений указ негайно оголошується через засоби масової інформації.

Крім того, Україна негайно через Генерального секретаря ООН повідомляє про параметри введеного надзвичайного стану держави, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права.

Військовим командуванням в умовах правового режиму воєнного стану є Головнокомандувач Збройних Сил України, Командувач об'єднаних сил Збройних Сил України, командувачі видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України, командувачі (начальники) органів військового управління, командири з'єднань, військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан. У цьому нормативному акті **зокрема йшлося:**

«У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, **можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина**, передбачених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах і обсязі, які необхідні для забезпечення можливості впровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Серед цих прав і свобод — таємниця телефонних розмов і листування,

недоторканність житла, свобода пересування і самовираження. Ці права можуть обмежуватися в межах і обсязі, обмежених ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Слід зауважити, що Згідно з статтею 8 Закону (в редакції на момент початку російської широкомасштабної агресії), в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військовоє командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) **може здійснювати такі заходи правового режиму воєнного стану:**

встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи. Порядок встановлення (посилення) охорони таких об'єктів та їх перелік, що із введенням воєнного стану підлягають охороні, а також порядок особливого режиму їх роботи затверджуються Кабінетом Міністрів України;

запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану, та залучати їх в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та захисту критичної інфраструктури і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб. За працівниками, залученими до виконання суспільно корисних робіт, на час виконання таких робіт зберігається попереднє місце роботи (посада). Порядок залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт та питання їхнього соціального захисту з урахуванням вимог закону визначаються Кабінетом Міністрів України;

використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

запроваджувати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування. Її час встановлює обласна військова адміністрація, але в окремих громадах за потреби її можуть подовжувати або скорочувати.

встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

перевіряти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

порушувати у порядку, визначеному Конституцією та законами України, питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення;

встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств,

установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

забороняти у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

забороняти громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку у Міністерстві оборони України, Службі безпеки України чи Службі зовнішньої розвідки України, змінювати місце проживання (місце перебування) без дозволу військового комісара або керівника відповідного органу Служби безпеки України чи Служби зовнішньої розвідки України; обмежувати проходження альтернативної (невійськової) служби;

встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

проводити евакуацію населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони;

проводити евакуацію матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, у разі виникнення загрози їх пошкодження або знищення згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України;

запроваджувати у разі необхідності у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

вживати додаткових заходів щодо посилення охорони державної таємниці;

інтернувати (примусово оселяти) громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

здійснювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, обов'язкову евакуацію затриманих осіб, що перебувають в ізоляторах тимчасового тримання; підозрюваних, обвинувачених осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід — тримання під вартою, що перебувають в слідчих ізоляторах; етапування засуджених осіб, які відбувають такі покарання, як арешт, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічне ув'язнення, з установ виконання покарань, розташованих у місцевостях, наближених до районів, де ведуться бойові дії, до відповідних установ, які розташовані в безпечній місцевості;

запроваджувати інші заходи, передбачені нормами міжнародного гуманітарного права.

В період режиму воєнного стану повноваження Президента України не можуть бути припинені. У разі, якщо термін повноважень глави держави закінчується під час воєнного стану, то він продовжує свою роботу до закінчення терміну воєнного стану. Крім цього, не можуть бути припинені повноваження Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Президента з прав людини, суддів, прокурорів, а також контррозвідників і слідчих.

В умовах воєнного стану забороняються:

зміна Конституції України;

зміна Конституції Автономної Республіки Крим;

проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;

проведення страйків, масових зібрань та акцій.

Що стосується Конституції України, то **доцільно буде нагадати такі приписи:**

Стаття 64 Конституції України визначає:

«Стаття 64. Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції».

Одночасно стаття 65 Конституції України визначає:

«Стаття 65. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України.

Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону».

Широкомасштабну російську агресію Україна зустріла із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», що практично не відповідав нагальним потребам щодо забезпечення мобілізаційного ресурсу сектору безпеки країни, зокрема ЗСУ, та економіки воєнного часу. Хоча війна в країні у тій чи іншій формі тривала із 2014 року. Влада та суспільство були ментально не готові до задіяння усіх резервів та застосування дискретних методів формування, правового забезпечення, використання цих ресурсів. Коли минула фаза емоційної відповіді на агресію сусіда і вичерпується первісний та добровільний ресурс, постає час акумуляції внутрішніх резервів і застосування в разі необхідності примусових заходів. При цьому ворог дає чіткий посил, що він зі свого боку веде війну на знищення і його не цікавлять поступки, перемовини і навіть капітуляція.

Саме в таких умовах був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» від 11 квітня 2024 року № 3633-ІХ, що набув чинності з 18 травня 2024 року. В подальших матеріалах цього видання не буде надаватися оцінка якості цього нормативного акту, але буде зроблений аналіз основних правовідносин, алгоритмів та порядків правозастосування його приписів.

СУБ'ЄКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС

Сфера мобілізаційної підготовки та мобілізації визначена правом та їм опосередкована. Відповідно, залучені у цю сферу особи є суб'єктами права і суб'єктами правовідносин.

При цьому, виходячи із поняття «мобілізаційна підготовка» і «мобілізація», які сформульовані у Законі України «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» (див. попередній матеріал), слід визнати, що правовідносини між суб'єктами нерівні — є суб'єкти, які здійснюють **адміністративно-правове забезпечення мобілізації** (перш за все мобілізації ЗСУ), є суб'єкти, які складають **матеріальний та людський мобілізаційний ресурс**. Таким чином реалізуються конституційні права і обов'язки держави та громадян під час відсічі зовнішньої агресії та забезпечення безпеки та територіальної цілісності країни.

Отже, суб'єкти мобілізації, які здійснюють її адміністративно-правове забезпечення, є **державою в особі органів та посадових осіб**, чия діяльність під час дії воєнного стану спрямована на забезпечення належних умов здійснення мобілізаційної підготовки та мобілізації, впровадження системи гарантій щодо необхідного і реального проведення мобілізації ЗСУ в таких обсягах і часовому вимірі, що дає змогу чинити опір агресору та забезпечує поновлення територіальної цілісності країни.

Інші суб'єкти вказаних правовідносин є **органи, підприємства, установи, організації та громадяни**, які складають матеріальний і людський ресурс, який дозволяє формувати резерви та забезпечувати матеріальну і людську складову у вчиненні опору агресору та забезпеченні поновлення територіальної цілісності країни.

У цьому форматі проявляється нерівність суб'єктів, їхня підпорядкованість, що взагалі властиве адміністративним відносинам, тим більше у період дії воєнного чи особливого стану.

Таким чином, до **суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правове забезпечення мобілізації** можна зарахувати (об'єднавши у певні групи):

Президент України та органи політичного управління країни (Верховна Рада, Кабінет Міністрів, РНБО, Мінекономрозвитку та інші міністерства і відомства);

Органи військового управління (Міністерство оборони, Генеральний штаб ЗСУ, система ТЦК);

керівники державних органів та їх посадові особи;

інші недержавні органи та органи місцевого самоврядування, їх керівництво та посадові особи.

За приписами ст. 4 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» з моменту оголошення мобілізації (крім цільової) чи введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях настає особливий період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій.

На час особливого періоду дія будь-яких прийнятих до настання цього періоду нормативно-правових актів, що передбачають скорочення чисельності, обмеження комплектування або фінансування Збройних Сил України, інших військових формувань чи правоохоронних органів спеціального призначення, зупиняється.

Загальне керівництво у сфері мобілізаційної підготовки і мобілізації держави здійснюється **Президентом України**;

організаційне керівництво мобілізаційною підготовкою і мобілізацією в Україні — **Кабінетом Міністрів України**;

координація діяльності органів виконавчої влади з питань мобілізаційної підготовки та мобілізації здійснюється **Радою національної безпеки і оборони України**.

Безпосереднє керівництво щодо реалізації заходів з мобілізаційної підготовки і мобілізації здійснюється в центральних органах виконавчої влади, інших державних органах їх керівниками, а в Збройних Силах України, інших військових формуваннях — центральними органами управління відповідних військових формувань.

Організація безпосередньої реалізації заходів з мобілізаційної підготовки та мобілізації на відповідній території чи сприяння їх виконанню здійснюється **Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами сільських, селищних, міських рад**.

Здійснення контролю за станом мобілізаційної підготовки та рівнем мобілізаційної готовності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також

підприємств, установ і організацій, для яких встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), забезпечується керівником відповідного органу державної влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій.

Порядок здійснення контролю за станом мобілізаційної підготовки та рівнем мобілізаційної готовності органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, для яких встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), визначається Кабінетом Міністрів України.

Інші важливі повноваження вказаних державних органів у сфері мобілізації визначені ст.ст. 10-20 Розділу III Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

При цьому безпосередньо заходи з мобілізації громадян до лав ЗСУ здійснюють ТЦК у відповідності до приписів Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, яке затверджене Постановою КМУ від 23 лютого 2022 р. N 154 (з наступними змінами). Завданнями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки є виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації, керівництво військовим обліком призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, здійснення контролю за його станом, зокрема в місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування та в органах, що забезпечують функціонування системи військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (крім СБУ та розвідувальних органів України), забезпечення в межах своїх повноважень адміністрування (територіальні центри комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя) та ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів (далі — Реєстр) (районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки), проведення заходів з приписки громадян до призовних дільниць, призову громадян на військову службу, проведення відбору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом, участь у відборі громадян для проходження служби у військовому резерві Збройних Сил, підготовка та проведення в особливий період

Зміст

ВСТУП	3
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	4
СУБ'ЄКТИ МОБІЛІЗАЦІЇ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС	14
ЩОДО ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ ПРИЗОВУ ГРОМАДЯН НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ, НА ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД.....	25
ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДСТРОЧКИ ВІД ПРИЗОВУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ. НОВАЦІЇ У ПОРЯДКУ БРОНЮВАННЯ.....	31
ОСОБЛИВОСТІ ПИТАНЬ ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЇ ЖІНОК.....	40
ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ОСУДЖЕНИХ ОСІБ ДО УЧАСТІ В ОБОРОНІ КРАЇНИ	43
СИСТЕМА РЕКРУТИНГУ В ПЕРІОД МОБІЛІЗАЦІЇ І ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	47
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРИЗОВУ ЗА МОБІЛІЗАЦІЄЮ	49
НОРМАТИВНА БАЗА	53
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»	53
ЗАКОН УКРАЇНИ «Про оборону України».....	111
ПОСТАНОВА КАБІНЕТА МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 16 травня 2024 р. № 560 «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період»	146
ПОСТАНОВА КАБІНЕТА МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 23 лютого 2022 р. № 154 «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки».....	227
ПОСТАНОВА КАБІНЕТА МІНІСТРІВ УКРАЇНИ від 27 січня 2023 р. № 76 «Деякі питання реалізації положень	

Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час»	253
ПОРЯДОК бронювання військовозобов'язаних за списком військовозобов'язаних під час дії воєнного стану.....	255
ПОРЯДОК ТА КРИТЕРІЇ визначення підприємств, установ і організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період	279
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	
від 11 жовтня 2021 р. № 313 «Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями»	286
НАКАЗ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	
від 14 серпня 2008 р. № 402 «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України».....	304

Укладачі:

Алієв Роман Вагіфович — кандидат юридичних наук, доцент, начальник науково-дослідної лабораторії правового забезпечення військ (сил), Національний університет оборони України;

Вітвіцький Сергій Сергійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, полковник поліції, ректор, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Гудима Віталій Валерійович — кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Джус Олександр Анатолійович — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Дрозд Олексій Юрійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, керівник Департаменту організації забезпечення діяльності, Бюро економічної безпеки України;

Журавльов Дмитро Володимирович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, заступник керівника Департаменту з питань громадянства, помилування, державних нагород – керівник управління з питань помилування, Офіс Президента України;

Козяр Роман Якович — кандидат юридичних наук, співробітник Служби безпеки України;

Копотун Ігор Миколайович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Корецька Вікторія Віталіївна — кандидат юридичних наук, суддя, Ківерцівський районний суд Волинської області;

Корецький Олег Павлович — кандидат юридичних наук, військовослужбовець, Збройні Сили України;

Коропатнік Ігор Михайлович — доктор юридичних наук, професор, начальник кафедри військового права, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Кошиков Денис Олександрович — доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права, Львівський університет бізнесу та права;

Крамар Олег Михайлович — кандидат економічних наук, доцент кафедри управління та адміністрування, Житомирський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»;

Курилюк Юрій Богданович — доктор юридичних наук, професор, полковник, начальник управління адміністративної юрисдикції Департаменту охорони державного кордону Адміністрації Державної прикордонної служби України;

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри №1 Інституту Управління державної охорони України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

Павлюк Олександр Олексійович — кандидат військових наук, генерал-лейтенант, командувач Сухопутних військ Збройних Сил України;

Петков Валерій Петрович — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням, Донецький державний університет внутрішніх справ;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій, Львівський університет бізнесу та права;

Соболь Євген Юрійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка;

Хмиз Мар'яна Василівна — доктор філософії в галузі права, доцент, доцент кафедри економіко-правових дисциплін, Львівський університет бізнесу та права;

Чубенко Антон Григорович — доктор юридичних наук, професор, заступник начальника, Полтавська обласна військова адміністрація;

Шамрай Богдан Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, начальник Центрального юридичного управління Генерального штабу Збройних Сил України;

Яромій Іван Васильович — кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права, Львівський університет бізнесу та права.

НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Укладачі:

Алієв Р. В., Вітвіцький С. С., Гудима В. В., Джус О. А., Дрозд О. Ю.,
Журавльов Д. В., Козяр Р. Я., Копотун І. М., Корецька В. В., Корецький О. П.,
Коропатнік І. М., Кошиков Д. О., Крамар О. М., Курилюк Ю. Б., Микитюк М. А.,
Павлюк О. О., Петков В. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Соболь Є. Ю.,
Хмиз М. В., Чубенко А. Г., Шамрай Б. М., Яромій І. В.

МОБІЛІЗАЦІЯ ТА МОБІЛІЗАЦІЙНА ПІДГОТОВКА В УКРАЇНІ ПІСЛЯ 18 ТРАВНЯ 2024 РОКУ:

- ЗАГАЛЬНЕ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
- ЮРИДИЧНИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРАВОВІДНОСИН
- ОСНОВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ
- ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
- ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

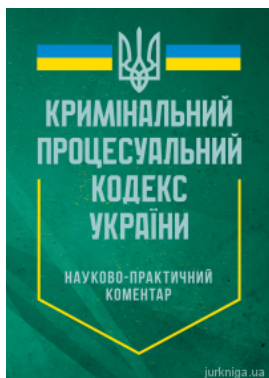
Оригінал-макет підготовлено
ТОВ Видавничий дім «Професіонал»

Підписано до друку 06.06.2024. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 29,25.

ТОВ «Видавничий дім «Професіонал»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК № 1533

Книги, які можуть вас зацікавити

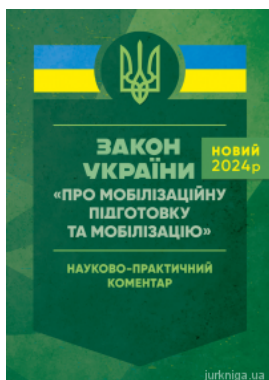
Науково-практичний
коментар
Кримінального
процесуального
кодексу України

Науково-практичний
коментар
Кримінального кодексу
України

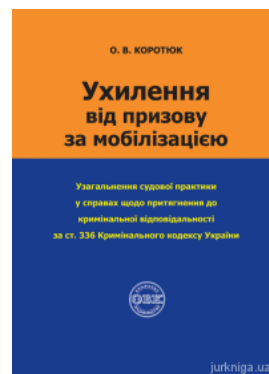
Протидія кримінальним
правопорушенням, які
пов'язані з легалізацією
доходів, отриманих
злочинним шляхом

Закон України "Про
мобілізаційну
підготовку та
мобілізацію".
Науково-практичний
коментар

Мобілізація та
мобілізаційна
підготовка в Україні
після 18 травня 2024
року. Окремі аспекти

Ухилення від призову
за мобілізацією

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт](#) →